

Jerzy Ważny

XVI Sympozjum Ochrony Drewna, Rogów, 22-24 września 1992 r.

Ochrona Zabytków 46/2 (181), 198-200

1993

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

zbioru ewakuowano na teren Pomorza Wschodniego. Część obiektów pozostawiono w gmachu Muzeum, gdzie pomimo zabezpieczenia uległy zniszczeniu podczas działań wojennych. Wiele zabytkowej ceramiki wywiezionej poza Gdańsk również zostało zniszczone. Wyjątkową stratą jest zaginięcie sopockiej kolekcji Bassnera, zawierającej ceramikę pomorską i europejską. Z wywiezionych do Niemiec obiektów rewindykowano tylko niewielką część. Trudno jest jednak określić rozmiary strat ze względu na brak kompletnej dokumentacji przedwojennej. Na wystawie zamieszczone są zdjęcia pokazujące dawne ekspozycje naczyń fajansowych oraz zdjęcia pojedynczych, zaginionych obiektów ceramicznych. Wśród eksponatów na szczególną uwagę zasługuje filiżanka miśnieńska z 1740 r., rewindykowana z Niemiec w 1947 roku. Całość kompletu ze spodkiem jest pokazana na archiwalnym zdjęciu. Ekspozowane są także wybrane przykłady ceramiki ze zdekompletowanych zespołów.

Dział tkanin i haftów w sposób najbardziej wymowny obrazuje ideę wystawy. W zbiorach przedwojennych było około 1000 tkanin powstałych od XIII do początków XX w. Wśród różnorodnych

wyrobów wyjątkowy był zespół średniowiecznych paramentów liturgicznych, pochodzący z kościoła NMP w Gdańsku. Paramenty te odkryte zostały w 1820 r. w szafach i niszach kaplic kościoła, gdzie były przechowywane od połowy XVI w., w związku z panującym protestantyzmem. Po odkryciu, wiele z nich zostało rozproszonych na skutek wyprzedaży, darów do muzeów europejskich i kolekcji prywatnych. W 1937 r. niekompletny zbiór, liczący 541 obiektów, został przekazany z kościoła w trwały depozyt do Muzeum Miejskiego w Gdańsku. W czasie wojny zabytkowe tkaniny wywieziono do Halle, skąd w 1961 r. były rewindykowane do Muzeum. Powróciło wówczas tylko 189 obiektów, poważnie uszkodzonych. Natomiast 100 szat pozostało w Norymberdze i Lubece. Dzięki katalogowi zbiorów, opublikowanemu przed wojną, znany jest ówczesny zasób szat liturgicznych. Na obecnej wystawie pokazane są pojedyncze przykłady z tej kolekcji. Ponadto ekspozowane są przykłady XVII-wiecznych haftów autorstwa gdańskiej patrycjuszki Marii Schumann, ze wspinałymi przedstawieniami religijnymi i alegorycznymi, które

szczęśliwie ocalały. Zaginęła natomiast z tego zbioru bogata, haftowana makata. Także Niezwykle cenna była także kolekcja ubiorów i akcesoriów mody z XVIII i XIX w., licząca przed wojną około 100 obiektów, które w większości uległy zniszczeniu. Zaprezentowane na wystawie wybrane ubiory są tylko niewielkim fragmentem dawnego zbioru o wyjątkowych walorach artystycznych oraz wartości historycznej i kulturowej dla regionu gdańskiego. Informację o obiektach zaginionych uzupełniają zdjęcia archiwalne najbardziej reprezentatywnych dzieł z dawnej kolekcji.

W zamiarze organizatorów wystawy było zarówno przybliżenie społeczeństwu problemu strat dóbr kultury, związanych z ich ewidencjonowaniem i działaniami w kierunku odzyskania utraconych dzieł, jak również pozyskanie szerszych informacji o obiektach zaginionych. Jest bowiem szansa scalenia jeszcze wielu zabytków zdekompletowanych, jeśli odnajdą się elementy zaginione z większych całości. Także identyfikacja dzieł znajdujących się na terenie Polski lub za granicą, dotychczas nie zewidencjonowanych, może pomóc w ich odzyskaniu.

Teresa Guć-Jednaszewska

XVI SYMPOZJUM OCHRONY DREWNA Rogów, 22-24 września 1992 r.

W Leśnym Zakładzie Doświadczalnym w Rogowie k. Kuluszek odbyło się w dniach 22-24 września 1992 r. kolejne, XVI Sympozjum Ochrony Drewna zorganizowane przez Komitet Technologii Drewna PAN i Katedrę Ochrony Drewna na Wydziale Technologii Drewna SGGW w Warszawie.

Udział w obradach wzięło przeszło 70 osób reprezentujących wyższe uczelnie: Wydział

Technologii Drewna AR w Poznaniu, Wydział Technologii Drewna i Wydział Leśny SGGW w Warszawie, Wydział Konserwacji ASP w Warszawie, Instytut Zabytkoznawstwa i Konserwatorstwa Uniwersytetu im. M. Kopernika w Toruniu, instytuty naukowo-badawcze: Instytut Technologii Drewna w Poznaniu, Instytut Techniki Budowlanej w Warszawie, Instytut Badawczy Leśnictwa

w Warszawie, Instytut Krajowych Włókien Naturalnych w Poznaniu, Główny Instytut Górnictwa w Katowicach, Instytut Medycyny Wsi w Lublinie, Centrum Naukowo-Techniczne Kolejnictwa w Warszawie, Centralny Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Stolarstwa Budowlanej w Wołominie; muzea: Archeologiczne i Etnograficzne w Warszawie; oraz liczne instytucje administracyjne, gospo-

darce i przemysłowe interesujące się ochroną drewna, w tym także Państwowa Służba Ochrony Zabytków. W obradach uczestniczył również gość zagraniczny, dr Thomas Christiansen z Danii.

Obrady otworzył prof. dr hab. Jerzy Ważny — organizator sympozjum. Przemówienia powitalne wygłosili: prof. dr hab. Witold Dzbeński prorektor SGGW, prof. dr hab. Włodzimierz Oniśko sekretarz naukowy Komitetu Technologii Drewna PAN i prof. dr hab. Leszek Żukowski dziekan Wydziału Technologii Drewna SGGW.

Obradom przewodniczyli kolejno: prof. dr hab. Kazimierz Lutomski z AR w Poznaniu, dr Bożena Soldenhoff z UMK w Toruniu, doc. dr Stanisław Sława-Neyman z ITD w Poznaniu, doc. dr Marian Zieliński z ITD w Poznaniu oraz mgr inż. Miłosław Sławewski — dyrektor Zakładów Chemii Budowlanej w Warszawie.

W części naukowej wygłoszono i przedyskutowano 16 referatów ujętych w 6 grup tematycznych, z których kilka powinno zainteresować czytelników „Ochrony Zabytków”.

Czynniki degradacji drewna

Krzysztof Jan Krajewski z Katedry Ochrony Drewna SGGW omówił wyniki badań nad glonami aerofitycznymi występującymi na drewnie. Rozwój tych mikroorganizmów jest zjawiskiem często spotykanym szczególnie w starych zabytkowych budowlach. Poza faktem przebarwienia powierzchni na kolor zielony istnieją przesłanki, że organizmy te wpływają także na techniczne właściwości drewna. Autor przedstawił bogatą listę glonów aerofitycznych zasiedlających drewno w warunkach naturalnych w ujęciu systematycznym oraz wstępne wyniki badań zmian struktury drewna, gęstości, absorpcji fal świetlnych, nasycalności i wytrzymałości na rozciąganie wzdłuż włókien.

Andrzej Wojciech Kundzewicz z Katedry Ochrony Drewna

SGGW przedstawił badania nad wpływem bakterii redukujących w glebie związki żelazowe na żelazawę (Fe^{3+} do Fe^{2+}) na naturalną odporność drewna przebywającego w ziemi (fundamenty starych budowli, drewno archeologiczne i inne). Bakterie te pobierały żelazo w zredukowanej formie z gleby, a obniżone jego stężenie stymulowało wzrost zastosowanych grzybów *Postia placenta* i *Gloeophyllum trabeum* i szybkość rozkładu przez nie drewna.

Zmiany właściwości drewna pod wpływem czynników zewnętrznych

Piotr Paschalis i Paweł Staniszewski z Katedry Użytkowania Lasu i Inżynierii Leśnej SGGW przedstawił założenia metodyczne oznaczania wytrzymałości drewna pochodzącego z drzewostanów znajdujących się pod wpływem zanieczyszczeń przemysłowych. Metoda opiera się na badaniu wartości dla poszczególnych słoików rocznych, co daje możliwość porównania właściwości przed i po okresie działania emisji. Ze względu na mały wymiar próbek może ona znaleźć zastosowanie w badaniu zmian zachodzących w drewnie zabytkowym.

Mieczysław Matejak i Tadeusz Wytwer z Katedry Ochrony Drewna SGGW zaprezentowali założenia teoretyczne metody oznaczania wpływu środków ochrony na higroskopijne właściwości drewna. Proponują oni uwzględnianie zmian wilgotności równoważnej przy skorelowaniu z wymiarami drewna.

Badania środków i metod ochrony drewna

Kazimierz Lutomski z AR w Poznaniu badał aktywność biologiczną wybranych importowanych i krajowych środków impregnacyjnych do drewna wobec grzybów niszczących drewno. Zastosowano skrócone testy mykologiczne, tj. metodę krążkową,

skróconą klockową oraz bibułową. Stwierdzono, że na 12 przebadanych preparatów chemicznych tylko 1 wykazał graniczne wartości grzybobójcze wobec podstawczaków, mieszczące się w ramach obowiązujących w Polsce wymagań.

Andrzej Fojutowski, Jadwiga Zabielska-Matejuk i Marian Zieliński z ITD w Poznaniu omówili działanie estru propylenowego kwasu P-hydroksybenzoowego wobec grzybów powodujących rozkład brunatny, sinizną i pleśnienie drewna sosny. Stwierdzono zróżnicowaną fungitoksyczność badanego estru: silną wobec grzybów powodujących brunatny rozkład drewna, średnią wobec grzybów powodujących pleśnienie drewna i brak działania wobec grzybów powodujących siniznę.

Krystyna Jaworska i Alicja Abram z ITB w Warszawie zapoznały słuchaczy z oceną skuteczności zabezpieczenia drewna środkami *Imprex budowlany* i *Imprex color* L. metodą bioizotopową zaproponowaną w Rosji przez F.F. Mazur w 1951 r. Badano zabezpieczenie drewna na powierzchni oraz na głębokościach 3 i 5 mm. Określano także wpływ 4-tygodniowego przyspieszonego wietrzenia na trwałość drewna zabezpieczonego preparatem *Imprex budowlany*. Przeprowadzone zgodnie z normą EN 73 wietrzenie nie powodowało obniżenia skuteczności zabezpieczenia drewna.

Jadwiga Zabielska-Matejuk, Andrzej Fojutowski, Wojciech Makoś i Marian Zieliński z ITD w Poznaniu określali skuteczność działania przeciwsiniznowego wybranych preparatów chemicznych, opartych na związkach kationowo-czynnych i trójbromofenolanie sodu w warunkach laboratoryjnych i poligonowych. Skuteczność działania preparatów porównywano ze środkiem zagranicznym *Mitrol 48*. Przeprowadzone testy potwierdziły dobre właściwości przeciwgrzybowe preparatów zaproponowanych do zabezpieczenia tarcicy przed sinizną.

Tadeusz Wytwer z Katedry Ochrony Drewna SGGW omówił problem wnikania wybranych środków ochrony do drewna jodłowego. Przeprowadził badania nad wnikaniem do drewna jodłowego (biel, twarżziel) 4 solnych i 1 oleistego środka ochrony drewna i oznaczył wpływ wilgotności drewna (12 i 28%), czasu kąpieli (15, 30 i 60 min.) i strefy drewna na wyniki nasycania. Uzyskane wyniki impregnacji drewna jodłowego są porównywalne z wynikami otrzymanymi poprzednio dla drewna świerkowego.

Termiczne metody sterylizacji drewna

Stanisław Spława-Neyman z ITD w Poznaniu omówił wyniki termicznej sterylizacji tarcicy iglastej i liściastej pochodzącej z surowca zaatakowanego przez grzyby i owady. Badania wykazały, że krótkotrwała sterylizacja nie przekraczająca 1 doby jest skutecznym zabiegiem konserwacyjnym. Kąpiel antyseptyczna w wodnym roztworze ortofenylofenolu znacznie zwiększa skuteczność zabiegu. Lepsze rezultaty daje kąpiel przed

zabiegiem termicznej sterylizacji, w porównaniu do kąpieli po procesie sterylizacji.

Adam Krajewski z Fundacji Ochrony Zabytków w Warszawie przedstawił wyniki próby dezynsekcji drewna przy pomocy promiennika podczerwieni. Klocki testowe 5 miesięcy przed dezynsekcją były obsadzone larwami spuszczela pospolitego (*Hylotrupes bajulus* L.). Cztery tygodnie po napromieniowaniu podczerwienią klocki łupano i dokonywano kontroli stanu larw. Nie wielka skuteczność i duża pracochłonność nie dają podstaw do zalecania promienników podczerwieni jako właściwych urządzeń do zwalczania owadów niszczących drewno.

Obiekty zabytkowe

Ryszard Kozłowski, Małgorzata Helwig, Dorota Wesołek i Maria Władysławowa-Przybylak z IKWN w Poznaniu badali układy środków do ogniochronnego, grzybobójczego i owadobójczego zabezpieczania gontów i strzech, odporne na działania czynników atmosferycznych. Próbkę drewna o-

raz słomy zabezpieczone preparatem *Fobos M-2F* pokrywano po wysuszeniu i sezonowaniu wodoodpornymi środkami nawierzchniowymi. Poszukiwania układów zabezpieczających miały na celu uzyskanie trudnozapalności drewna oraz zdecydowane ograniczenie palności słomy z zachowaniem estetyki wyglądu, głównie dla potrzeb skansenów.

Jerzy Ważny i Piotr Witomski z Katedry Ochrony Drewna SGGW przedstawili wyniki zmian niektórych właściwości technicznych drewna dębu z wykopalisk w Biskupinie po impregnacji poliglikolem etylenowym. Stosując PEG 4000 i PEG 400 i 4000 stwierdzono znaczny wzrost gęstości drewna oraz poprawę wytrzymałości na ściskanie, twardość metodą Brinella oraz obniżenie higroskopijności. Jednocześnie nastąpiła znaczna poprawa odporności na rozkład biochemiczny przez grzyby *Gloeophyllum sepiarium* i *Coriolus versicolor*.

Pełny tekst referatów opublikowany został w „Materiałach XVI Sympozjum Ochrony Drewna”.

Jerzy Ważny

PIŚMIENICTWO

Vladas Drema, *Vilniaus sv. Onos baznyčia * Vilniaus katedros rekonstrukcija 1782-1801 metais*. Wilno 1991

Kolejna w ostatnim okresie publikacja o architekturze Wilna zawiera rekapitulację stanu badań nad kościołem św. Anny oraz treściwy opis przebudowy katedry przez Wawrzyńca Gucewicza. Ustalenia dotyczące dziejów bazyliki katedralnej na przełomie XVIII i XIX w. utrwala się zapewne w randze aksjomatów, czego nie sposób powiedzieć o rozważaniach poświęconych drugiemu kościołowi, gdzie doskonałego znawcę przedmiotu momentami jakby zawodził obiektywizm.

Tekst o przebudowie katedry

1. V. Drema, *Nieznane materiały do działalności Wawrzyńca Gucewicza, Piotra Rossi, Tomasza Righi oraz Karola i Kazimierza Jelskich*. Biuletyn Historii Sztuki (dalej „BHS”),

jest rozszerzoną wersją artykułu opublikowanego przed laty, co czyni zbędnym przypomnienie jego treści¹. Tym bardziej, że przy praktycznie niezmiennym korpusie źródłowo-bibliograficznych, autor zauważalnie częściej przytacza tylko faktografię z recenzji prof. Lorentza – zamieszczonej na tychże łamach² – znowu mimochodem zaledwie powołując się na jedyne, jak dotąd, monografistę Gucewicza³.

Więcej miejsca wypada przeznaczyć na omówienie wybranych kwestii dotyczących kościoła św.

1966, nr 3-4, s. 365 n.

2. S. Lorentz, *Wawrzyńiec Gucewicz. Na marginesie monografii...*, „BHS”, 1958, nr 3-4, s. 367 n.

Anny. W pierwszym rzędzie będą to sprawy atrybucyjne, czyli nierozwiązywalny właściwie problem, nad którym biedziły się już pokolenia historyków. Stąd trudno negować prawo do stawiania hipotez, lecz przy drobiazgowym rejestrowaniu zapisów odnoszących się do datowania i proveniencji formalnej, przemilczanie głosów najnowszych i ważkich zakrawa na swoistą dezynwolturę.

Dla odżegnujących się od wspólnego dziedzictwa przypomnijmy z katalogu wystawy »Pol-

3. E. Budreika, *Architektas Laurynas Stuoka Gucevicius*. Vilnius 1954.